

KODEKS ETYCZNY

Polskiego Towarzystwa Psychoterapii Psychoanalitycznej

Stan na styczeń 2012 r.

Wprowadzenie

Odpowiedzialność i szacunek powinny być cechą wszelkich profesjonalnych relacji psychoterapeuty psychoanalitycznego z pacjentami, kolegami i instytucjami.

Ze względu na wyjątkowo bliski i emocjonalny charakter relacji z pacjentem, psychoterapeuta psychoanalityczny musi zachować szczególną formę ścisłej dyscypliny w tej relacji. Nieprzestrzeganie tej zasady może mieć bardzo poważne konsekwencje dla pacjenta lub kandydata-pacjenta.

Nieodpowiedzialność wobec kolegów, instytucji i innych ludzi, wobec Towarzystwa i psychoanalizy jako dyscypliny stosowanej i dziedziny wiedzy, również może mieć poważne konsekwencje, choć mogą one być bardziej rozproszone.

Kodeks etyczny ustanawia w ogólnych zarysach zasady postępowania obowiązujące psychoterapeutów psychoanalitycznych. W przypadku stwierdzenia poważnego naruszenia zasad Kodeksu decyzję o sankcjach podejmuje Zarząd Towarzystwa, którego ciałem doradczym jest Komisja Etyczna. Pomocnym narzędziem, z którego korzystać może Zarząd i Komisja Etyczna, a także psychoterapeuci psychoanalityczni i inne osoby zainteresowane, są wskazówki, określające bardziej szczegółowo, w jaki sposób stosuje się zasady Kodeksu w sytuacjach, które mogą pojawiać się w praktyce. Wskazówek nie należy jednak traktować jako ostatecznej wykładni, bowiem może dochodzić do naruszenia zasad Kodeksu w sposób, którego nie uwzględniono w proponowanych wskazówkach. Zadaniem Komisji Etycznej jest doradzanie w przypadku jakichkolwiek wątpliwości w kwestiach etycznych; pierwszą instancją w przypadkach wątpliwych jest przewodniczący Komisji Etycznej.

Wszyscy członkowie zwyczajni, nadzwyczajni, kandydaci Towarzystwa oraz jego pracownicy administracyjni zobowiązani są zapoznać się z Kodeksem Etycznym, oraz ze wskazówkami do jego stosowania, jak również z zasadami postępowania Komisji Etycznej w przypadku stwierdzenia naruszenia Kodeksu.

A. KODEKS ETYCZNY

Kodeks obowiązuje wszystkich członków (zwyczajnych i nadzwyczajnych), kandydatów oraz pracowników administracyjnych Towarzystwa.

1. Psychoterapeuta psychoanalityczny lub kandydat zobowiązany jest kierować się zawsze najlepiej rozumianym interesem pacjenta.
2. Psychoterapeucie psychoanalitycznemu nie wolno świadomie uczestniczyć w działaniach stanowiących pogwałcenie praw człowieka, określonych w Deklaracji Praw Człowieka ONZ.
3. Psychoterapeuta psychoanalityczny lub kandydat musi zachować powściągliwość w kontakcie fizycznym, werbalnym i interpersonalnym z pacjentem. Niedopuszczalne są stosunki seksualne z pacjentem, a także z kandydatem będącym w psychoterapii lub superwizowanym przez superwizora psychoanalitycznego.
4. Psychoterapeuta psychoanalityczny, kandydat lub pracownik administracyjny zobowiązany jest traktować wszystko, co wie od pacjenta, jako tajemnicę zawodową. W każdej sytuacji należy

zachować anonimowość pacjenta, chyba że sam pacjent wyraża zgodę na ujawnienie swoich personaliów lub jest to konieczne ze względu na zagrożenie zdrowia lub życia.

5. Psychoterapeuta psychoanalityczny lub kandydat musi zachowywać się w taki sposób, by nie przynosić ujemnie do imienia psychoanalizy, Towarzystwa, kolegów i własnemu.

6. Psychoterapeuta psychoanalityczny musi odnosić się z należyty szacunkiem i uwagą do wszystkich członków społeczeństwa, innych profesjonalistów, członków innych organizacji i instytucji.

7. Psychoterapeuta psychoanalityczny zobowiązany jest utrzymywać z pacjentem taką relację, która podlegając profesjonalnym ograniczeniom, pozostaje uczciwa i szczerą: psychoterapeucie psychoanalitycznemu nie wolno wprowadzać w błąd pacjenta ani jego rodziny, dopuszczać się kłamstwa ani stosować przymusu.

8. Psychoterapeuta psychoanalityczny, którego Zarząd Towarzystwa uzna winnym naruszenia niniejszego Kodeksu, może być skreślony z listy członków, jego członkostwo może zostać zawieszona lub może on utracić upamiętnienie.

B. WSKAZÓWKI DO STOSOWANIA KODEKSU ETYCZNEGO

1. WPROWADZENIE

Części 1, 2, 3, 4, 5 i 6 zbioru wskazówek stosują się do wszystkich członków zwyczajnych, nadzwyczajnych oraz kandydatów; dla uproszczenia mówi się o psychoterapeutach psychoanalitycznych. Część 4 dotyczy w szczególności psychoterapeutów szkoleniowych. Część 7 odnosi się do personelu administracyjnego.

Etyka zawodowa w naturalny sposób wynika z ogólnego poczucia moralności, które pozwala rozpoznawać zachowania mogące szkodzić innym. Gdy ocena etyczna dotyczy zagadnień zawodowych, okazuje się, że często trudno rozpoznać granicę pomiędzy brakiem kultury osobistej lub słabo opanowaną techniką zawodową a nieetycznym zachowaniem. Dlatego w każdym przypadku należy indywidualnie rozważyć ten problem.

Nasza etyka zawodowa chroni przede wszystkim pacjenta. Koledzy oraz inni ludzie również chronieni są przez Kodeks, jednak stosowane kryteria będą nieco odmienne niż w przypadku pacjentów. Na przykład, aby uznać dane zachowanie za nieetyczne zawodowo wobec pacjenta, nie jest niezbędne wykazanie, że pacjent poniósł rzeczywistą szkodę. Przykładem będzie tu złamanie zasady poufności, które uznajemy za nieetyczne zawodowo niezależnie od rzeczywistej szkody, jaką poniósł pacjent.

Natomiast w odniesieniu do kolegów oraz innych osób granica pomiędzy brakiem kultury osobistej a zachowaniem nieetycznym przebiega odmiennie: aby uznać dane zachowanie za nieetyczne, należy wykazać, że zaszkodziło ono reputacji jakiejś osoby, grupy lub instytucji lub przynajmniej, że wynikało z takiej intencji.

Lecząc pacjentów, każdy psychoterapeuta psychoanalityczny rozwija własną technikę pracy w ramach ogólnej metody psychoanalitycznej. Istnieją jednak pewne fundamentalne standardy, które respektować muszą wszyscy psychoterapeuci psychoanalityczni.

Zawsze łatwo jest doszukiwać się błędów w czyimś postępowaniu, gdy nie przystaje ono do naszych własnych upodobań. Dlatego należy zawsze starannie rozważyć każdą sytuację i traktować z szacunkiem technikę pracy i zachowania innych psychoterapeutów, różniące się od naszych własnych. Należy również odróżniać chwilowe osłabienie techniki pracy czy właściwej uwagi analitycznej od świadomych zaniedbań lub płynnych standardów zachowania.

Gdy rozpatrujemy nieetyczne zachowanie w ogólności, nie zaś w odniesieniu do pacjentów, zarzut świadomych zaniedbań lub płynnych standardów zachowania musi opierać się na dowodach

świadomej złej intencji lub powtarzającego się gwałcenia zasad.

Innym wskaźnikiem nieetycznego zachowania jest czerpanie przez psychoterapeutę własnych korzyści, które przynosiłyby szkodę pacjentowi, innym osobom, grupom lub instytucjom.

Kolejne części Kodeksu zawierają wskazówki dotyczące stosowania norm etycznych.

2. WSKAZÓWKI ZWIĄZANE ZE ZOBOWIĄZANAMI W STOSUNKU DO PACJENTÓW.

(Punkty od A do L odnoszą się do tych paragrafów Kodeksu, które dotyczą działania najlepiej służącego pacjentowi oraz powściągliwości wobec pacjenta)

A. Rozpoczynając leczenie, psychoterapeuta psychoanalityczny zobowiązany jest wyraźnie przedstawić pacjentowi ramy pracy terapeutycznej (setting) i ustalić warunki kontraktu. Psychoterapeuta psychoanalityczny musi zapoznać pacjenta z wysokością swego honorarium oraz dokonać wszelkich innych ustaleń finansowych, a pacjent musi wyrazić zgodę na te warunki przed rozpoczęciem terapii, zaś w przypadku zmian wysokości honorarium- przed dokonaniem zmiany.

B. Kiedy leczenie terapeutyczne podejmuje dziecko, psychoterapeuta psychoanalityczny musi ustalić ramy pracy terapeutycznej i warunki kontraktu nie tylko z jego rodzicami lub opiekunami, lecz również z samym pacjentem, formułując je w sposób odpowiedni do wieku dziecka. Gdy psychoterapię podejmuje osoba powyżej 16 lat, należy starannie rozważyć zasadność zaangażowania rodziców lub opiekunów w leczenie, podejmując decyzję indywidualnie w odniesieniu do każdego przypadku.

C. W trakcie leczenia należy unikać korzystania z metod związanych z kontaktem fizycznym z pacjentem, jeśli nie jest on konieczny ze względów klinicznych. Kontakt fizyczny jest często konieczny w terapii małych dzieci.

D. W trakcie leczenia psychoterapeuta psychoanalityczny nie może nawiązywać z pacjentem ani z członkiem jego rodziny czy inną bliską pacjentowi osobą kontaktu o charakterze seksualnym w żadnej formie: fizycznej czy werbalnej. To samo dotyczy kandydatów superwizowanych przez superwizora psychoanalitycznego.

E. W trakcie leczenia może zachodzić konieczność zastosowania fizycznego ograniczenia w stosunku do pacjenta; niemniej jednak psychoterapeuta psychoanalityczny nie może stosować przemocy ani też grozić jej użyciem.

F. Pacjent musi być traktowany z szacunkiem. Przemoc werbalna może być równie niewłaściwa jak przemoc fizyczna. Psychoterapeuta psychoanalityczny nie może świadomie użyć gróźb, okłamywać pacjenta, znęcać się nad nim werbalnie ani stosować zastraszania dla własnych celów czy zysków. Psychoterapeuta psychoanalityczny nie może wykorzystywać swej pozycji, autorytetu czy poufnych informacji w celu wywierania przymusu wobec pacjenta.

G. Relacja pacjenta z psychoterapeutą psychoanalitycznym jest całkowicie dobrowolna; pacjent może w dowolnym momencie przerwać leczenie lub poszukiwać innej jego formy.

H. Psychoterapeuta psychoanalityczny powinien dążyć do tego, by zakończenie leczenia odbywało się za obopólną zgodą terapeuty i pacjenta. Jeżeli jednak psychoterapeuta psychoanalityczny podejmuje decyzję o przerwaniu kuracji, powinien na prośbę pacjenta poinformować go o alternatywnych formach leczenia. Jeśli jest to konieczne, psychoterapeuta psychoanalityczny powinien podjąć odpowiednie kroki w celu chronienia pacjenta i innych osób.

I. Między psychoterapeutą psychoanalitycznym i pacjentem nie może mieć miejsca żadna wymiana pieniężna, z wyjątkiem pobierania ustalonego honorarium terapeuty. Niedopuszczalne są jakiegokolwiek wspólne przedsięwzięcia czy interesy z pacjentem.

J. Należy powstrzymywać się od wszelkich kontaktów towarzyskich z pacjentem w trakcie leczenia; również po jego zakończeniu należy zachować powściągliwość w tym zakresie.

K. Psychoterapeuta psychoanalityczny nie może pracować, jeśli znajduje się pod wpływem

alkoholu lub narkotyków.

L. Psychoterapeuta psychoanalityczny nie może podejmować pracy, jeśli - w wyniku choroby lub wieku - nie jest zdolny do dokonywania odpowiedniej oceny sytuacji lub wykonywania odpowiednich czynności.

(Punkty od Ł do P dotyczą i znajdują zastosowanie zarówno w stosunku do psychoterapeutów psychoanalitycznych i kandydatów, jak i personelu administracyjnego.)

Ł. W trakcie terapii kontakty z osobami trzecimi, takimi jak członkowie rodziny pacjenta, jego przyjaciele, koledzy lub osoby związane z nim zawodowo, mogą mieć miejsce wyłącznie za zgodą pacjenta. Wyjątek od tej reguły stanowią mogą takie sytuacje, jak: zwrócenie się o radę do innego psychoterapeuty psychoanalitycznego; psychoterapia dzieci; prowadzenie pacjenta, który jest psychotyczny lub hospitalizowany. Wszelkie wyjątki należy starannie rozważyć i w razie potrzeby konsultować z kolegami. Psychoterapeuta psychoanalityczny musi być zawsze przygotowany, by wykazać, że wyjątek był uzasadniony.

M. Wszystko, co mówi pacjent, musi być traktowane jako ściśle poufne. Fundamentalną zasadą jest zachowanie anonimowości pacjenta. Z wyjątkiem sytuacji, gdy istnieje potrzeba profesjonalnej pomocy, tj. konsultacji z kolegami, nie należy z nikim rozmawiać o pacjencie.

N. Kiedy materiał z terapii pacjenta wykorzystywany jest do celów naukowych lub szkoleniowych, należy jak najstaranniej zadbać o to, by zapewnić poufność informacji i całkowitą anonimowość pacjenta. Ta sama zasada obowiązuje przy publikacji materiału klinicznego. W publikacjach pacjent musi być traktowany z należyтым szacunkiem. Zasady te obowiązują także w przypadku, gdy sam pacjent zgodził się na publikację. Psychoterapeuta psychoanalityczny jest zobowiązany zadbać, by wszelkie materiały dotyczące pacjentów pozostały tajne nie tylko za życia terapeuty, lecz również po jego śmierci.

O. Jeśli psychoterapeuta psychoanalityczny pracuje czasami z pacjentem, występując w innej roli zawodowej (np. jako lekarz ogólny, pracownik społeczny lub terapeuta grupowy), obowiązują go zasady stosowane w danym zawodzie. Jednakże jest on jednocześnie zobowiązany do przestrzegania Kodeksu Etycznego psychoterapeuty psychoanalitycznego, niezależnie od tego, gdzie pracuje.

3. ZOBOWIĄZANIA W STOSUNKU DO KANDYDATÓW.

A. Wskazania zawarte w punkcie 2 odnoszą się do pacjentów. W sytuacji prowadzenia szkolenia dla kandydatów (superwizji, seminariów, wykładów), ulegają one modyfikacji, np. w zakresie kontaktów społecznych. Psychoterapeuta psychoanalityczny powinien jednak pamiętać o tych wskazaniach i, uwzględniając, że pozostaje w relacji zawodowej z kandydatami, musi zachować odpowiednią powściągliwość.

B. Raporty i inne informacje dotyczące kandydata muszą być traktowane jako materiały ściśle poufne, do wyłącznego użytku osób bezpośrednio odpowiedzialnych za organizację szkolenia.

4. RELACJE Z KOLEGAMI.

A. Dialog z kolegami i wszelkie wypowiedzi o kolegach powinny naturalnie być formułowane z odpowiednim szacunkiem. Czasami trudno jednak określić, gdzie przebiega subtelna granica między brakiem dobrego wychowania, a zachowaniem nieetycznym. W poszczególnych przypadkach należy ją starannie rozważyć; za wszelkie nieetyczne można uznać wypowiedzi przynoszące uszczerbek reputacji kolegi lub takie, których intencją było szkodenie czyjejs reputacji. Nieetyczne jest podawanie nieprawdziwych informacji o kolegach. Krytyka kolegi może okazać się konieczna, musi być jednak dokonywana rzetelnie, w oparciu o informacje odpowiadające prawdzie. Należy starannie rozdzielać fakty od opinii.

B. Zachowanie członków poszczególnych Komisji jest często szczególnie wnikliwie obserwowane, zwłaszcza gdy prace Komisji mają poufny charakter. Należy jednak pamiętać, że procedury

postępowania poszczególnych Komisji nie są sprawą etyki zawodowej, lecz dotyczą czynności administracyjnych, które mają być prowadzone zgodnie z regulaminem danej Komisji.

C. W ramach prac poszczególnych Komisji zachodzi konieczność krytycznej oceny poszczególnych osób, w szczególności, gdy aplikują one na status kandydata lub członka albo zwracają się o stanowisko etatowe w Towarzystwie. W związku z tym Komisja, w celu zachowania swobody wypowiedzi i głosowania jej członków, ma prawo i obowiązek utrzymania tajności swych obrad. Żadnym osobom postronnym, w tym również osobie będącej przedmiotem obrad, nie należy ujawniać treści dyskusji.

5. RELACJE Z INNYMI PROFESJONALISTAMI I INNE RELACJE PUBLICZNE

A. Psychoterapeuta psychoanalityczny musi pamiętać, że jest reprezentantem swego zawodu i że jego zachowanie może być podstawą kształtowania opinii o psychoterapii psychoanalitycznej jako dyscyplinie zawodowej. Łamanie zasad tajemnicy zawodowej, nieodpowiedzialne czy niestosowne zachowania (w działaniu, mowie czy piśmie), które mogą publicznie przynosić uszczerbek reputacji psychoterapii psychoanalitycznej lub kolegów psychoterapeutów, kłócą się z etyką zawodową.

B. Psychoterapeuta psychoanalityczny musi mieć możliwość wyrażania krytycznych opinii o poszczególnych aspektach teorii czy metody psychoanalitycznej, powinna to być jednak krytyka rzetelna; przedstawianie psychoterapii psychoanalitycznej w złym świetle czy umyślne jej deprecjonowanie może kłócić się z etyką zawodową.

C. Czyny o charakterze przestępstw kryminalnych uznaje się za nie licujące z etyką zawodową, z wyjątkiem szczególnych okoliczności, które każdorazowo muszą być rozpatrywane przez Komisję Etyczną.

D. Z etyką zawodową nie licują działania (zachowania, wypowiedzi ustne bądź pisemne) zniesławiające innych profesjonalistów, przedstawicieli instytucji lub członków społeczeństwa.

E. Psychoterapeuta psychoanalityczny, który został usunięty z listy członków lub zawieszony w prawach członka jakiegokolwiek ciała ustawowego (np. Izby Lekarskiej) będzie z wyjątkiem szczególnych sytuacji, odpowiadał za naruszenie Kodeksu Etycznego.

6. WSKAZÓWKI DLA PERSONELU ADMINISTRACYJNEGO TOWARZYSTWA

Poniższe wskazówki odnoszą się do relacji personelu administracyjnego z pacjentami, osobami aplikującymi do Towarzystwa, kandydatami oraz osobami z zewnątrz. Naczelną zasadą jest szacunek dla pacjenta i zasada poufności.

A. Należy unikać kontaktów towarzyskich z pacjentami; jeśli nie można ich uniknąć, należy trzymać się zasady poufności.

B. Wszelkie informacje o pacjencie oraz informacje uzyskane od niego są ściśle poufne. Podstawową zasadą jest zachowanie anonimowości pacjenta. Żadne rozmowy o pacjencie z osobami trzecimi nie mogą mieć miejsca, z wyjątkiem sytuacji, gdy jest to niezbędne z racji zawodowych, przy czym decydować o tym może wyłącznie licencjonowany psychoterapeuta psychoanalityczny.

C. Jeżeli przekazanie pewnych informacji o pacjencie jest niezbędne dla celów szkoleniowych, należy ze szczególną starannością zadbać o to, by zapewnić poufność i ścisłą anonimowość. Ta sama zasada dotyczy publikacji naukowych wykorzystujących materiał kliniczny. We wszelkich tego typu publikacjach pacjent musi być traktowany z szacunkiem.

7. UWAGI OGÓLNE

Przedstawionego powyżej spisu nie należy uznawać za ostatecznie zamknięty; w naturalny sposób wynika on z problemów, jakie pojawiały się w przeszłości; w przyszłości mogą powstać nowe problemy. Ocena nieetycznego zachowania spoczywa ostatecznie na Zarządzie Towarzystwa, który

bierze pod uwagę opinię Komisji Etycznej.

Obowiązkiem każdego psychoterapeuty psychoanalitycznego jest powiadomienie odpowiednich Komisji Towarzystwa (z zachowaniem zasady poufności) o wiadomych mu uchybieniach etycznych lub zawodowych jakiegokolwiek psychoterapeuty psychoanalitycznego, włącznie z nim samym. W pierwszej kolejności należy powiadomić Prezesa Towarzystwa.